

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra práva



Teze bakalářské práce

Právní režim a ochrana přírodních kulturních památek

Kateřina Dolejší

© 2016 ČZU v Praze

Souhrn

Předkládaná práce se zaměřuje na specifický segment památkové péče, na přírodní kulturní památky. Jedná se o pojem, který není v české legislativě specifikován, nicméně představuje významný podíl památkového fondu v podobě zámeckých zahrad, parků, alejí nebo dokonce rybníčních soustav. Hned v úvodu teoretické části je nabídnuto vymezení přírodních kulturních památek v kontextu Úmluvy o ochraně světového kulturního a přírodního dědictví UNESCO, kdy je na ně nahlíženo jako na památky vzniklé kombinovanou činností člověka a přírody. Z tohoto přístupu vyplývá také rozdělení právní ochrany do oblasti památkové péče, kterou zajišťuje zákon č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči ve znění pozdějších předpisů a ochrany přírody v gesci zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny ve znění pozdějších předpisů. Hlavní cíl předkládané práce představuje analýza právní ochrany přírodních kulturních památek prostřednictvím uvedených právních norem a souvisejících zákonů.

Pro přírodní kulturní památky je typický překryv právních režimů z oblasti památkové péče a ochrany přírody, což v praxi může při jejich naplňování vést ke střetu zájmů. I této problematice je věnovaná samostatná kapitola.

Praktická část je věnovaná národní kulturní památce areálu Národního hřebčína v Kladrubech nad Labem, kde současně s komplexem historických budov byla prohlášena přílehlá kulturní krajina, která představuje kompozičně a umělecky na vysoké úrovni řešené uspořádání luk a pastvin. Vzhledem k šetrnému a tradičnímu využívání zdejší krajiny, představuje v současné době areál kromě významných kulturních hodnot také biologicky cennou lokalitu s výskytem zvláště chráněných druhů dokonce s nadnárodním zájmem na jejich ochraně.

Jako nedílná součást hřebčína bylo rovněž národní kulturní památkou prohlášeno kmenové stádo starokladrubskeho bělouše. Při interpretaci památkového zákona, koncipovaného na ochranu neživých objektů, je tak nutné zohledňovat specifické potřeby hospodářského zvířete.

Klíčová slova: kulturní památky, přírodní památky, památková péče, ochrana přírody, UNESCO, hřebčín Kladruby nad Labem, starokladrubskeho bělouš,

Cíl práce a metodika

Cíl práce

Tématem předkládané práce je právní režim a ochrana přírodních kulturních památek. Jelikož termín přírodní kulturní památky není legislativně ukotven, představuje dílčí cíl jeho vymezení. Při formulování definice bude vycházeno z mezinárodních dokumentů, zejména Úmluvy o ochraně světového a kulturního dědictví UNESCO, která se smíšenými památkami neboli kombinovanými díly člověka a přírody ve svém znění pracuje.

Jak již bylo naznačeno, u přírodních kulturních památek dochází k prolínání památkové péče a ochrany přírody, proto hlavním cílem bude analyzovat současnou zákonnou úpravu v těchto oblastech. Stěžejním tak bude zákon č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči ve znění pozdějších předpisů a vybrané instituty zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny ve znění pozdějších předpisů. Bude vyhodnocena míra ochrany přírodních kulturních památek, zda je dostačující a zda adekvátně reflektuje vývojové tendence.

Jelikož památky představují významné a nenahraditelné hodnoty nejenom na úrovni národní, ale zájem o zachování vybraných unikátů je zájmem celého lidstva, bude analyzován také mezinárodní rozměr české právní úpravy.

Praktická část se zaměří na právní ochranu národní kulturní památky areálu Národního hřebčína v Kladrubech nad Labem, nejstaršího hřebčína na světě, kde je bez přestání od roku 1579 šlechtěno plemeno starokladrubských koní. Jedná se z právního hlediska o zajímavou situaci, kdy bylo vedle historických budov a přilehlých pastvin prohlášeno také kmenové stádo starokladrubského bělouše.

Metodika

Teoretická část bude založena na analýze právní úpravy památkové péče a ochrany přírody a krajiny. Na problematiku bude nahlíženo v celé šíři právních předpisů, od ústavního ukotvení a mezinárodních smluv až po podzákonné předpisy. Těžiště práce tedy bude spočívat v jejich prostudování. Samozřejmě se řešení neobejde bez rešerše literárních zdrojů, vyhledávání v elektronických systémech pro evidenci kulturních památek MonumNet, Památkovém katalogu a Ústředním seznamu ochrany přírody.

V úvodu praktické části bude přiměřeně tématu použita metoda historická, kdy bude pro vysvětlení kulturních hodnot, které jsou předmětem památkové ochrany, nastíněn vývoj areálu hřebčína a historie plemene starokladrubskeho bělouše. Pro lepší orientaci v problematice a získání relevantních informací budou v této etapě stěžejní návštěvy archivu Národního památkového ústavu či pracovišť orgánů památkové péče nebo ochrany přírody. Důležité budou také návštěvy Národního hřebčína Kladruby nad Labem, s.p.o. za účelem řízených rozhovorů s pracovníky a účast na seminářích k obnově areálu hřebčína a pro chovatele koní starokladrubskeho plemene.

V závěru budou prostřednictvím metody syntetické, na základě teoretických znalostí a praktického zjištění, formulovány vlastní poznatky a v souladu se stanovenými cíli zhodnocen stav právní ochrany přírodních kulturních památek v ČR.

Závěr

Jelikož předkládaná práce řeší problematiku *přírodních kulturních památek*, které nejsou ve stávající národní legislativě přímo definovány, dílčí cíl práce představoval tento pojem vymežit. Na pozadí Úmluvy o ochraně kulturního a přírodního dědictví UNESCO, které je Česká republika signatářem, tak bylo ústřední téma definováno jako kulturní památka, která vznikla kombinovanou činností člověka a přírody, tzn. že předmět ochrany představují kulturní hodnoty dle zákona o památkové péči. Typickými představiteli jsou kulturní krajiny v podobě zámeckých zahrad, parků, obor, alejí, vodovodních soustav či kanálů atd., které vykazují nemalý podíl v památkovém fondu.

Ve své podstatě představují přírodní kulturní památky přírodní prvky kultivované z estetických nebo užitkových důvodů lidskou činností. Jelikož smyslem památkové péče je zajistit v co největší míře dochovaný stav památkových hodnot, představují v dnešní době památkově chráněné lokality z důvodu šetrného a tradičního využívání také biologicky cenné lokality. To v praxi znamená kumulaci objektů chráněných dle zákona č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči v podobě kulturní památky, národní kulturní památky či krajinné památkové zóny a institutů s oporou v zákoně č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny – zvláště chráněná území, zvláštní druhová ochrana či NATURA 2000. Oba zákony představují efektivní a komplexní podmínky pro zachování a v případě zákona na ochranu přírody také rozmnožení svých hodnot. Snad jen památkovému zákonu je nutné vytknout dobu jeho vzniku, která s sebou nese občas přežití formulace, ale co je zásadní neakceptuje plně institut soukromého vlastnictví, z čehož pramení nevyvážené postavení vlastníků kulturních památek. K další nerovnováze dochází u vlastníků nemovitostí, které nejsou kulturními památkami, situovaných v památkových rezervacích nebo zónách. Na ně se vztahují stejné povinnosti jako u vlastníků objektů prohlášených nicméně bez nároku na jakoukoliv kompenzaci. Po formální stránce na mě zákon působí neuspořádaným dojmem, některá ustanovení jsou roztříštěná do několika hlav a jistotě výkladu nepřidá ani 23 novelizací a řada judikátů. Z hlediska samotné památkové ochrany se mi kromě povinností vlastníka stanovených v § 9 památkového zákona jako nejučinnější jeví také povinnost vyžádat si před jakoukoliv úpravou závazné stanovisko dle §14 cit. zákona od příslušného orgánu památkové péče, kterým je zajištěno zachování kulturních hodnot památky. V případě přírodních kulturních památek je nutné také respektovat

ustanovení § 65 zákona o ochraně přírody, který v případě, že mohou být dotčeny zájmy chráněné tímto zákonem se má právo ke stanovisku vyjadřovat také orgán státní správy z oblasti ochrany přírody. Tyto situace nastávají např. při odstraňování nadlimitních dřevin v památkově chráněných lokalitách, při překryvu památkové ochrany s některou kategorií zvláště chráněného území či druhové ochrany dle zákona o ochraně přírody aj.

V praxi nezdědka představuje ochrana realizovaná více právními režimy střet zájmů, který dle mého názoru pramení z nedostatečné vzájemné informovanosti a zúžené, optikou vlastního oboru, vnímané problematiky. Přírodní i kulturní hodnoty představují nenahraditelné dědictví, na jehož zachování je veřejný zájem ukotvený již v ústavněprávních dokumentech. Tato povinnost rovněž pramení z mezinárodních závazků v podobě Úmluvy UNESCO a Evropské úmluvy o krajině, přičemž společný postup orgánů státní správy není stanoven, a to ani podzákoným předpisem ani v podobě metodiky. Naléhavost situace si myslím významně demonstrovala společná dohoda o vzájemné spolupráci uzavřená v roce 2011 mezi Agenturou pro ochranu přírody a krajiny ČR a Národního památkového ústavu. Vlastně se jednalo o obnovení spolupráce, která probíhala v letech 1918-1990 formou společné organizace. V případě rozporu mezi orgány památkové péče a ochrany přírody je proto nutné postupovat individuálně, přesně definovat kulturní a přírodní hodnoty v zájmovém území, vyhodnotit jejich význam a stanovit vzájemné podmínky jejich ochrany, jak bylo postupováno v praktickém příkladu Národního hřebčína Kladruby nad Labem.

V případě praktického příkladu bylo národní kulturní památkou prohlášeno spolu se stájovým komplexem a přílehlou kulturní krajinou jako neodmyslitelná součást také kmenové stádo starokladrubského bělouše. To u řady pracovníků památkové péče vyvolalo v souvislosti s uplatňováním zákonné úpravy rozpaky a zejména s proběhlou obnovou areálu hřebčína musely být řešeny atypické situace v podobě veterinárních požadavků v památkově chráněných stájích. Jelikož památkový zákon není schopen zajistit všechny účinné nástroje pro zachování tohoto plemene, opírá se jeho péče o zákon č. 166/1999 Sb., o veterinární péči, zákon č. 154/2000 Sb., plemenářský zákon, o šlechtění, plemenitbě a evidenci hospodářských zvířat, dle kterého je zařazen také mezi genové rezervy a stěžejními činnostmi v podobě uznaného chovatelského sdružení starokladrubského koně s

vedením plemenné knihy byl pověřen Národní hřebčín v Kladrubech nad Labem. V neposlední řadě je jím zákon č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání.

Pro ochranu kulturních a přírodních hodnot je rovněž důležitá provázanost se zákonem č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu. Památková péče i ochrana přírody se přímo účastní procesu územního plánování, ve kterém jsou v souvislosti s rozvojem území zohledňována zákonná omezení v podobě vyhlášených památek či kategorií územní ochrany. Zde sehrává významnou roli kvalita poskytnutých informací a jejich následné zpracování.

Kromě systému právních norem je rovněž pro uchování památek zásadní stejné hodnoty sdílející společnost. Velice důležitá je práce s veřejností, vzbudit zájem o zděděné hodnoty a umožnit spoluúčast při rozhodování o jejich osudu. To by myslím přispělo také k jinému vnímání vlastnictví památek, ke kterému je zaujímán převážně negativní postoj z obav z omezení práv, vyšší finanční náročnosti a administrativní zátěže. Zde je také důležitá prezentace a profesionální přístup orgánů státní správy.

Nakonec je také nutné zmínit ekonomický pohled. Památkám by určitě neublížila větší finanční podpora v podobě dotačních titulů. Jak bylo uvedeno v první kapitole, památky představují významnou atraktivitu v oblasti cestovního ruchu a mají schopnost generovat příjmy v široké škále participujících oblastí. Minimálně z tohoto důvodu, by si zasloužily větší pozornost při sestavování státního rozpočtu.

Seznam použitých zdrojů

Vybrané monografie

DAMOHORSKÝ, M. *Ochrana světového kulturního a přírodního dědictví UNESCO v střeoevropském právním kontextu*, Praha : Česká společnost pro právo životního prostředí, 2012. 208 s. ISBN 978-80-87488-10-2.

DAMOHORSKÝ, M. a kol. *Právo životního prostředí*. 3. vyd. Praha : C. H. Beck, 2010. 629 s. ISBN 978-80-7400-338-7.

KUČA, K. a kol. *Krajinné památkové zóny České republiky*, 1. vyd. Praha : NPÚ 2015, 511 s. ISBN 978-80-7480-045-0.

KUČA, Karel, KUČOVÁ, Věra a KIBIC, Karel. *Novostavby v památkově chráněných sídlech*. 1. vyd. Praha: Národní památkový ústav, ústřední pracoviště, 2004. 151 s. ISBN 80-86234-54-1.

KROULÍK, M., KUČOVÁ, V., HOŘÍN, P. *Hřebčín v Kladrubech nad Labem a jeho krajina v mezinárodním kontextu*. Praha : NPÚ, 2011. 205 s. ISBN 978-80-87104-83-5.

LERCHE, F. *Hlavní plemeníci státního hřebčína v Kladrubech nad Labem*, Praha : nakl. Brázda 1951, 89 s.

MIKO, L. *Zákon o ochraně přírody a krajiny : komentář*. 2. vyd. Praha : C. H. Beck 2007, 590 s. ISBN 978-80-7179-585-8.

STEJSKAL, V. *Úvod do právní úpravy ochrany přírody a péče o biologickou rozmanitost*. 1. vyd. Praha : Linde, 2006, 591 s. ISBN 80-7201-609-1.

STEJSKAL, V. *Vývojové tendence právní úpravy ochrany přírody*. Praha : Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta. 1. vyd. 2012, 301 s. ISBN 978-80-87146-65-1.

VAJČNER, Jiří. *Úvod do památkové péče*. 1. Vyd. Praha: Institut pro místní správu Praha, 2009. 119 s. ISBN 978-80-86976-16-7.

VARHANÍK, J., MALÝ, S. *Zákon o státní památkové péči : komentář*. Praha : Wolters Kluwer ČR, 2011, 1161 s. ISBN 978-80-7357-659-2.

VARVAŘOVSKÝ, Pavel a kol. *Památková péče*. Brno: Kancelář veřejného ochránce práv 2012. 152 s. Stanoviska: sborník stanovisek veřejného ochránce práv; 8. ISBN 978-80-7357-940-1.

VLČKOVÁ, J. a kol. *Metodické principy přípravy nominací k zápisu na Seznam světového dědictví UNESCO a zásady uchování hodnot těchto statků*. 1 vyd. Praha : NPÚ, 2011. 102s. ISBN 978-80-87104-84-2.

VLČKOVÁ, J. a kol. *Mezinárodní dokumenty o ochraně kulturního dědictví*. Praha : Národní památkový ústav, 2007. 1. Vyd. 235 s. ISBN 978-80-87104-14-9.

Vybrané články

KUČA, K. Ochrana kulturní krajiny z hlediska památkové péče. In KUPKA, J. a kol. (eds.) *Ochrana kulturní krajiny : hledání cílů, možností a pravidel*. Praha : ČVUT, 2013. 132 s. ISBN 978-80-01-05391-1.

KUČOVÁ, V., KUČA, K. Ochrana kulturní krajiny v České republice a její perspektivy. In *Památková péče na Moravě*, 2005, 10 s. 7-24. ISSN 1214-5327.

PEŠOUT, P., HOŠEK, M. Ekologická síť v podmínkách ČR. In *Ochrana přírody*, zvláštní číslo/2012, str. 2-6. ISSN 1210-258X.

PEŠOUT, P. „Znovuobjevená“ spolupráce při ochraně přírody a památek. In *Ochrana přírody*, 2011, 66(4), str. 7-9. ISSN 1210-258X.

VARHANÍK, J. Právní rámec ochrany kulturních památek. In *Památková péče a příprava a realizace památkové obnovy*, Telč : NPÚ, 1. vyd. 2015, 214 s. ISBN 978-80-905631-3-1.

Vybrané elektronické zdroje

Obnova součástí NKP Hřebčín v Kladruzech nad Labem : Kronika projektu . [online]. Národní hřebčín Kladruhy nad Labem, s.p.o. 2016, str. 21. [cit. 2016-02-23]. Dostupné z <http://www.nhkladruby.cz/kronika-projektu>

Příručka vlastníka kulturní památky [online]. Praha : Ministerstvo kultury ČR, str. 24-26. [cit. 2015-08-25]. Dostupné z WWW: <http://www.mkcr.cz/scripts/modules/fg/fulltxt.php?sort=rank&locale=CZ&langid=1&datefrom=1.1.1990&searchtext=p%F8%EDru%E8ka&x=0&y=0>

Řád plemenné knihy starokladrubského koně. [online]. NH Kladruhy nad Labem, s.p., 2015. Dostupné z <http://www.nhkladruby.cz/rad-plemenne-knihy>

Veřejný ochránce práv. *Dlouhodobé problémy v památkové péči ohrožují kulturní bohatství České republiky* [online]. [cit. 2014-07-15]. Dostupné z WWW: <http://www.ochrance.cz/tiskove-zpravy/tiskove-zpravy-2012/dlouhodobé-problemy-v-pamatkove-peci-ohrozuj-kulturni-bohatstvi-ceske-republiky/>